

Workshop Staartbijten Verantwoord omgaan met varkensstaarten

Spoor 2 'Naar langere staarten'
Presentatie voor Bedrijfsnetwerk
Biologische Varkenshouderij
1 juni 2010

Marc Bracke (LR)

Onderwerpen

- Wie ben ik?
- Is staartbijten een probleem?
- Wat kun je eraan doen?
- Meningen van varkenshouders over couperen en staartbijten
- Nieuwe sector-brede aanpak

Wie ben ik?

- Studie
 - Diergeneeskunde (U. Utrecht)
 - Filosofie (U. Utrecht and Florida)
 - Toegepast Diergedrag en Dierenwelzijn (Edinburg, Schotland)
- Werk
 - Dierenarts
 - Promotieonderzoek in Wageningen (IMAG)
 - Onderzoeker dierenwelzijn – Lelystad, Livestock Research, Cluster Welzijn en Gezondheid

Projecten

- Modelleren van dierenwelzijn
- Hokverrijking voor varkens
- Staartbijten (model en Europese werkgroep)
- Verantwoord omgaan met varkensstaarten
- Positief lijst
- Modderbad
- Computerspel voor varkens

Semantisch modellen

- SOWEL: Algeheel welzijn in huisvestingssystemen voor dragende zeugen
- FOWEL: Welzijn van leghennen
- PIGTAIL: Risco scores voor staartbijten
- RICHPIG: Hokverrijkingmaterialen voor varkens
- COWEL: Welzijn van melkvee
- Japan: Welzijn van leghennen
- SALMOWA: Welzijn van kweekzalm (Noorwegen)

Dierenwelzijn is de kwaliteit van leven zoals het dier het zelf ervaart

Prevalenties van staartbijten en couperen

- Staartwonden (in Europa) bij ongeveer:
 - 3% van de gecoupeerde varkens
 - 6-10% (tot 30%) van de ongecoupeerde varkens
- In Europa wordt 90-95% van alle varkens gecoupeerd ter preventie van staartbijten
- In Nederland wordt > 99% van alle biggen gecoupeerd in de eerste week na de geboorte.
- Biologische varkens (0.5%) worden niet gecoupeerd.

(EFSA 2007)

Het gaat om veel varkens in Nederland

■ Gangbaar:	■ Biologisch:
● 11,15 miljoen varkens ● 2,7 miljoen gespeende biggen ● 5,4 miljoen vleesvarkens ● 275.999 opfokgelten	● 53.466 varkens (0.5%) ● 11.400 gespeende biggen ● 24.918 vleesvarkens ● 485 opfokgelten
● 10.038 bedrijven	● 119 bedrijven (12%)

(CBS statline, mei 2004)

Wat 'kost' het?

- ◆ Economisch:
 - Uitval
 - Behandelingen
 - Verminderde groei
- ◆ Maatschappelijk:
 - Dierenwelzijn
 - Pijn bij slachtoffers door bijten en staartwonden
 - Frustratie en verminderd welzijn van de bijters
 - Sociaal-maatschappelijk
 - Welzijn van de boer (arbeidsvreugde)
 - Maatschappelijke zorgen – Imago - Gevolgen blijven zichtbaar tot op het slachthuis (als missende oor- en staartpunten/pluim) - Marktaandeel

Wat is staartbijten?

- ◆ Staartbijten is een vorm van **abnormaal gedrag** waarbij het ene varken (**bijter**) in de staart van een ander varken (**slachtoffer**) bijt en daarbij een wond veroorzaakt.
- ◆ Naast staartbijten ook oor-, poot- en flankbijten

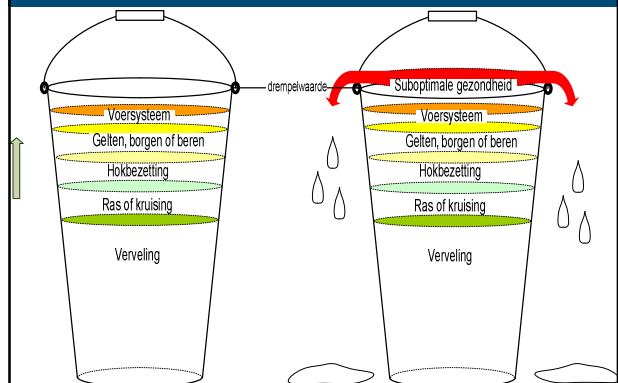

Waardoor ontstaat staartbijten?

- ◆ Er zijn vele 'oorzaken' (risicofactoren); staartbijten is een multifactoriële aandoening
 - Huisvesting (bijv. hokverrijking, ruimte)
 - Dier (bijv. erfelijke aanleg; opfokcondities)
 - Boer (bijv. gezondheidszorg; klimaatsregeling, voer)
- ◆ De meeste factoren hebben wel iets met stress en verminderd dierenwelzijn te maken
- ◆ Vaak druppel die emmer doet overlopen

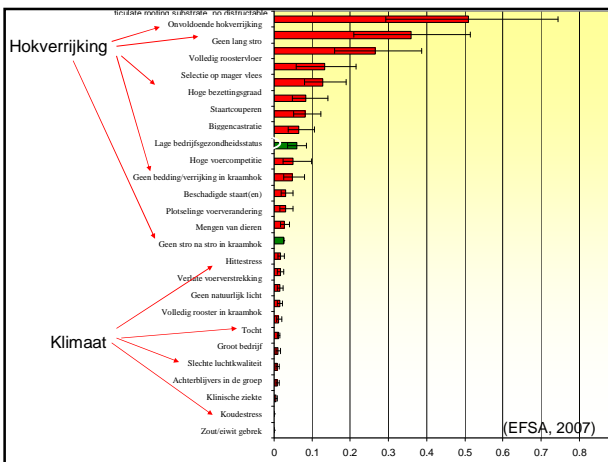
Een emmer die overloopt

Hoe verloopt staartbijten?

- **Behoeftte aan exploratie/fourageren:**
 - Op staarten sabbelen
 - Hokgericht → hokgenootgericht → beschadigend
- **Frustratie → afreageren**
- **Escalatie**
 - Bijters: Smaak van bloed; 'spanning'; iets nieuws
 - Slachtoffers: groter wordende wond (tot sterfte door cannibalisme), ontsteking, groeiverstraging, kreupelheid, verlamming, uitval

EFSA	RF	Mengen van dieren	0.6
Onvoldoende hokverrijking	10	Geen stro na stro in kraamhok	0.5
Geen lang stro	7.1	Hittestress	0.3
Volledig roostervloer	5.3	Verlate voerverstrekking	0.3
Selectie op mager vlees	2.5	Geen natuurlijk licht	0.3
Hoge bezettingsgraad	2.5	Volledig rooster in kraamhok	0.3
Staartcouperen	1.7	Tocht	0.2
Biggencastratie	1.6	Groot bedrijf	0.2
Lage bedrijfsgezondheidsstatus	1.6	Slechte luchtkwaliteit	0.2
Hoge voercompetitie	1.3	Achterblijvers in de groep	0.2
Geen bedding/verrijking in kraamhok	0.9	Klinische ziekte	0.1
Beschadigde staart(en)	0.9	Koudstress	0.1
Plotselinge voerverandering	0.6	Zout/eiwit gebrek	0.01

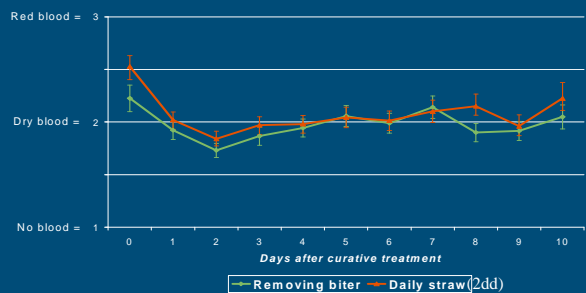

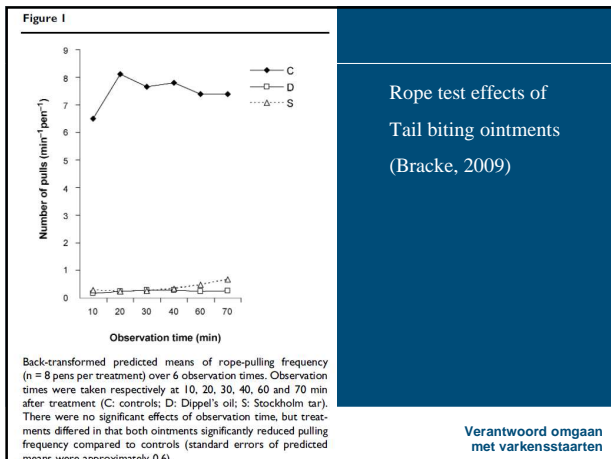
Hoe is staartbijten te behandelen?

- **Goede monitoring: Staarthouding**
- **Oorzaak opsporen en wegnemen (bijv klimaat, voeding, ras, gezondheid)**
- **Bijters en slachtoffers uit de groep halen (desnoods euthanaseren)**
- **Afleidingsmateriaal (Touw, stro, hout(snipper), takken)**
- **Extra ruimte (eventueel verhokken)**
- **Staarten insmeren (stockholmteer; hertshoornolie)**
- **Desinfectie (jodiumspray, antibiotica?)**
- **Tandenknippen?: Staartamputatie?: Verduisteren?**
- **Voorkomen is beter dan genezen**

Behandelingen: bijters weghalen/stro geven

Bloedscores gedurende 10 dagen na inzetten van de behandeling

Resultaten van de enquête

Verantwoord omgaan met varkensstaarten

Maatregelen die boeren zinvol vinden

Maatregel	Gangbaar (n~450)	Biologisch P (n~30)	
Bijters uit de groep halen	3,6	3,6	Ns
Stalklimaat verbeteren	3,6	3,5	Ns
Gebeten dieren uit de groep halen	3,4	3,3	Ns
Antibioticum geven aan de gebeten dieren	3,1	2,3	P<0,001
Extra afleidings- of verrijkmateriaal verstrekken	2,8	3,6	P<0,001
Tanden knippen of slijpen	2,8	2,1	P<0,01
Licht dimmen of uitzetten	2,2	1,9	Ns
Anti-bijt middel op de staarten van de varkens doen	2,1	2,3	Ns

Belang van risicofactoren

Risicofactoren	Gangbaar (n~450)	Biologisch P (n~30)	
Stalklimaat	3,6	3,6	Ns
Hokbezetting	3,3	3,6	P<0,05
Suboptimale gezondheid	3,3	3,2	P<0,10
Opfokcondities	3,1	2,8	P<0,10
Staartlengte	3,1	2	P<0,001
Ras of kruising	2,9	2,6	P<0,05
Verveling bij de dieren	2,8	3,3	P<0,001
Achterblijvers of slechte groei	2,8	2,7	Ns
Type dier (gelten, borgen of beren)	2,1	2,1	Ns
Voersysteem (soort voer, wijze van voeren)	2,5	2,3	Ns

Stellingen	Gangbaar (n ~ 270) Gemiddeld	Biologisch (n ~ 30) Gemiddeld	Significantie (P)
Scores van 1 (helemaal niet mee eens) tot 6 (helemaal mee eens)			
Met STRO kun je problemen met staartbijten bij ongecoupeerde varkens in de gangbare varkenshouderij voorkomen.	2.5	3.8	P<0.001 ←
Ik moet eerst een <u>ANDERE STAL</u> bouwen of de stal verbouwen voordat ik kan stoppen met couperen	2.4		
Voordat ik ga stoppen met couperen, moet <u>ONDERZOEK</u> eerst aantonen dat het staartbijten in de praktijk voorkomen kan worden bij ongecoupeerde dieren.	5.4		
De gangbare sector moet haar <u>SCHOUDERS</u> ZETTEN ONDER het probleem van staartbijten en het couperen van biggen.	3.8	4.9	P<0.001
Een <u>KRUL</u> in de staart is belangrijk voor een <u>DUURZAME</u> varkenshouderij en een goed <u>IMAGO</u> .	2.7	5.4	P<0.001 ←
De gangbare sector kan binnen <u>15 JAAR</u> volledig gestopt zijn met couperen	2.5	3.7	P<0.001
Het is <u>BETER</u> om <u>ALLE</u> staarten te <u>COUPEREN</u> <u>DAN</u> om het risico op staartbijten te lopen, ook al gaat het maar om <u>EEN GEBETEN VARKEN</u> .	5.0	2.7	P<0.001 ←

Naar een sector-brede oplossing

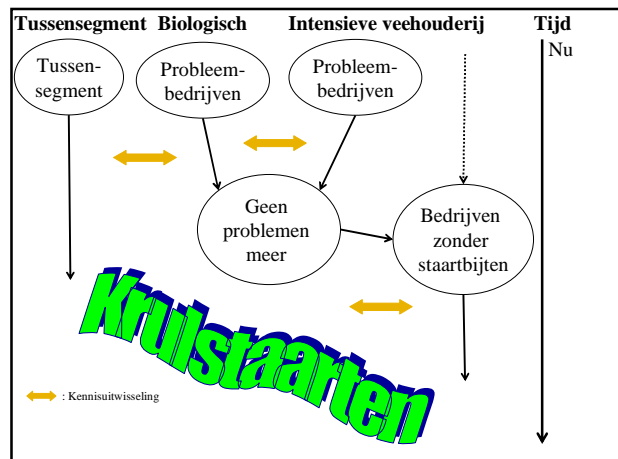
Verantwoord omgaan met varkensstaarten

Projectachtergrond

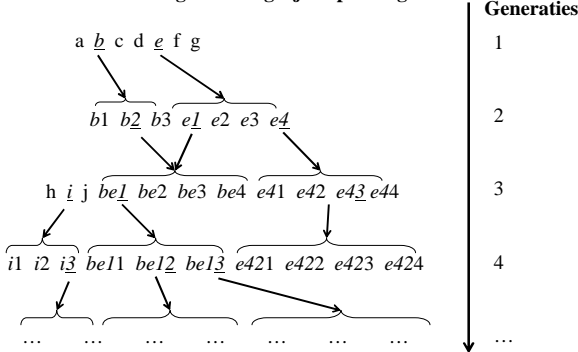
- Ingrepenbesluit:
 - het verwijderen van een deel van de staart bij biggen tot de leeftijd van vier dagen is toegestaan indien blijkt dat zich op het bedrijf staartverwondingen voordoen wanneer de ingreep niet is toegepast en preventieve maatregelen zijn genomen
- Toekomstvisie veehouderij/nota dierenwelzijn
 - Integraal duurzaam
 - Behoeften varken
 - Welzijn in de markt
 - Geen ingrepen meer (2023)
- Transitieproject
 - Leveren van kennis en informatie
 - Integrale aanpak

Spoor 2: Aanpak 'naar lange(re) staarten'

- Natuurlijke selectie + Intelligent ontwerp =
→ Intelligent Natuurlijk Ontwerp (INO)
- (R)Evolutionaire ontwikkeling van oplossingsrichtingen (inclusief hokverrijking)

Interventiemaatregelen / mogelijke oplossingen

a, b, c, etc: 'Primaire' oplossingsvarianten (ontworpen op basis van bestaande kennis en ervaringen) (bijv. afleidingsmaterialen, staartbijtpreventie/behandelingschema's/strategieën)
 b, e, E: betere oplossingsvarianten uit hun generatie ('the fittest'); E: Nieuwe oplossingsrichting (mutatie 'de novo');
 be_i: Nieuwe 'kruising' uit b₂ en e₁, e₄₂: Oplossingsvariant die 'uiterst' is.
 Generaties worden gevormd door groepen boeren (over bedrijven) en/of groepen varkens (binnen bedrijven)

Voorbeeld evolutie van hokverrijkmateriaal

1. Ketting
2. Hout los in het hok
3. Ketting lang + hout
4. Hout op klosjes

Instrumenten, bijv om staartwonden te scoren

1. No damage

3. Tail wound

2. Bite marks

Complete protocol in:

Zonderland et al., 2003. Preventie en behandeling van staartbijten bij gespeende biggen. PraktijkRapport Varkens, 18, Lelystad
OR Velarde & Geers (ed), 2007. On farm monitoring of pig welfare. P 63

Rollen en verantwoordelijkheden

- **Boer:** aanmelden; Plan van Aanpak voor bedrijfsproef; registreert uitkomsten; beloning van originele ideeën
- **Dierenarts/bedrijfsadviseur** levert kennis, ondersteuning van het proces
- **Wetenschappers:**
 - (concept-)oplossingsrichtingen,
 - Protocollen voor bedrijfsanalyse en resultaatmeting
 - Verzamelen van resultaten (database)
 - Feedback
 - Optimalisatie van oplossingen (selectie)
- **Sector-brede aanpak**

Doelen

- 'Stamping out' van bijterij
- **Beter hokverrijkmateriaal**
- **Intacte krulstaart** aan het varken (indicator van goed management en algeheel goed welzijn)
- **Pluim** voor biologisch

- **Imago** van de sector, beroepsgroep
- **Nichemarkt**

Kernpunten ('Take home')

- Bijterij als probleem
 - Multifactorieel
 - Welzijn
 - Meetbaar
- Hokverrijking is belangrijk
- Biologische varkenshouderij kan problemen met bijterij (helpen) oplossen
- Strategie om gezamenlijk problemen op te lossen
- Aanmelden: marc.bracke@wur.nl; 0320-238205

Dank voor uw aandacht?

© Wageningen UR

